

Är det svenska lönebildningssystemet i kris?

Lars Calmfors

Svenskt Näringsliv 19/11-07

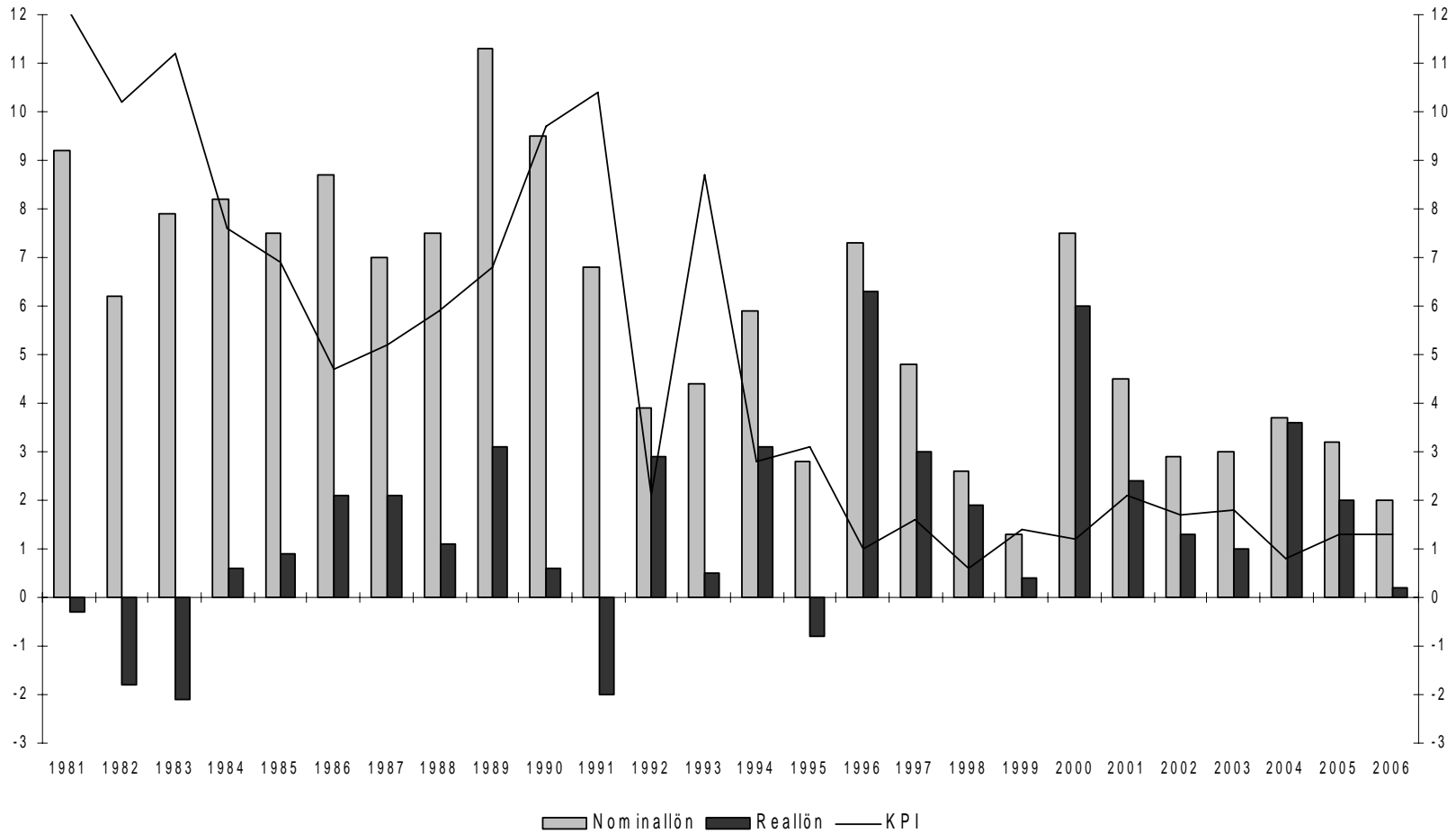
Frågor

- Ett akademiskt utifrånperspektiv
- Hur ändamålsenligt är det nuvarande avtalssystemet?
- Ska industrin vara normerande?
- Hur kan avtalssystemet komma att utvecklas?

Utvecklingen 1998-2006

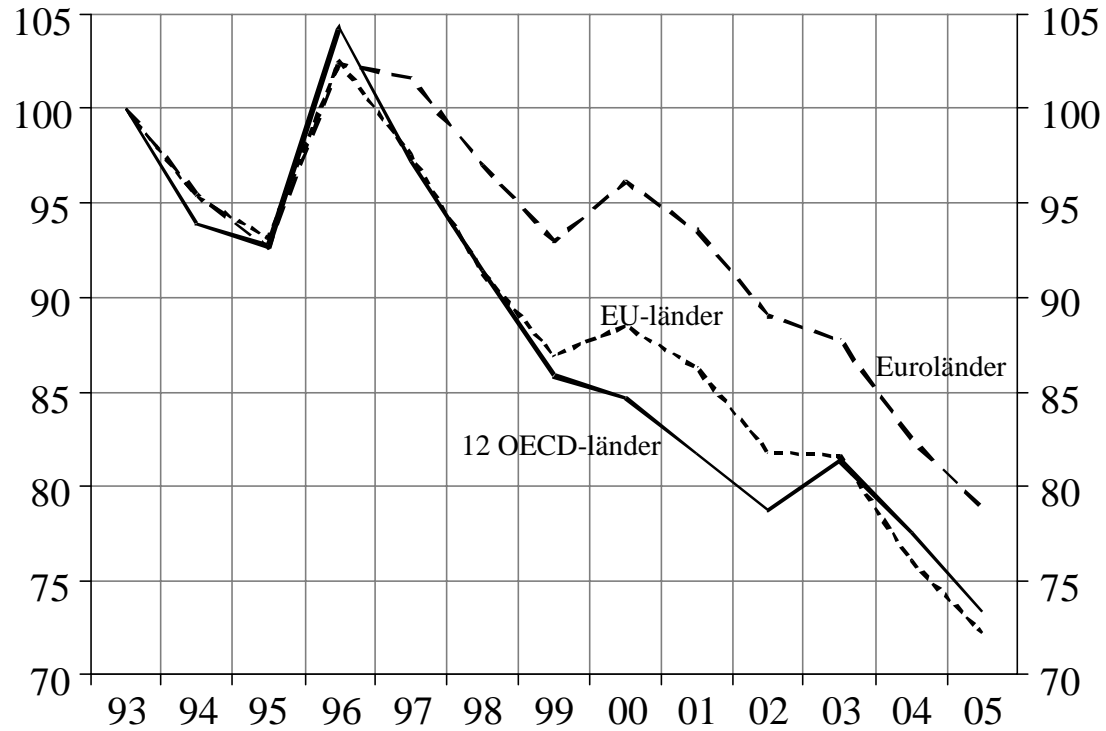
- Nedväxling av de nominella löneökningarna
- Högre reallöneökningar än tidigare
- Fallande arbetskraftskostnader per producerad enhet relativt euro-området

Figur 1. Löneutveckling och inflation

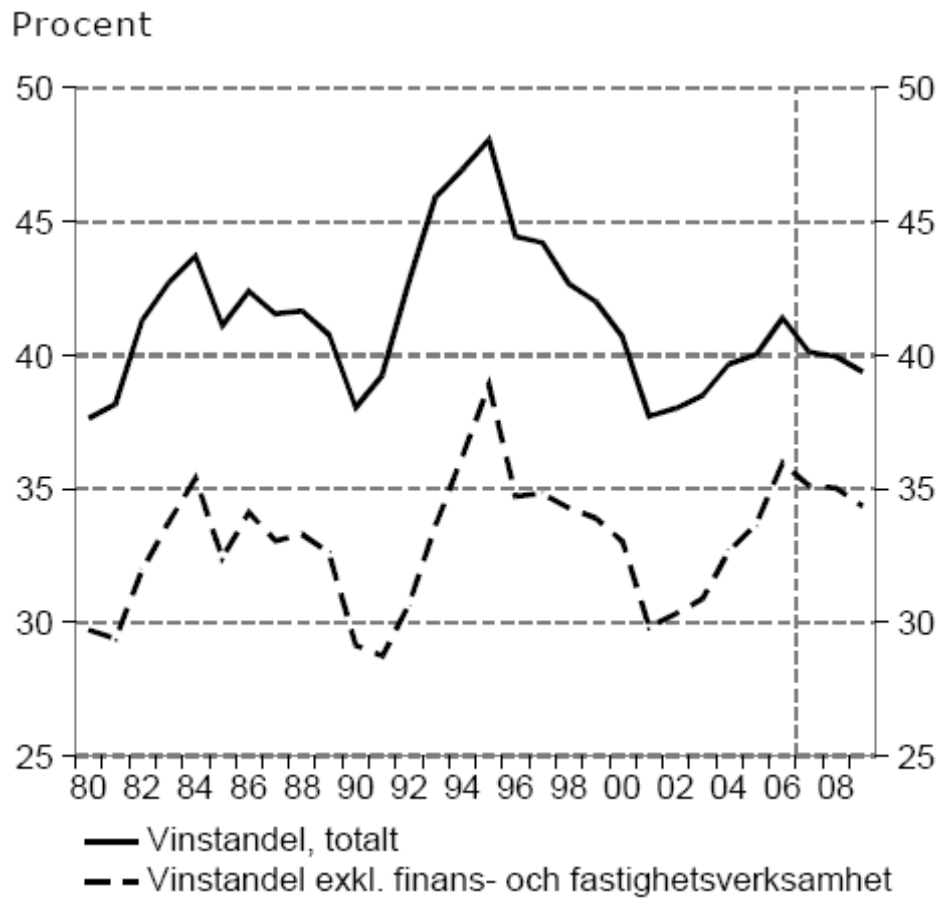
Källa: Statistical Annex of European Economy, European Commission (Spring 2007)

Figur 2. Relativa arbetskraftskostnader per producerad enhet i industrin i svenska kronor

Källa: Medlingsinstitutet (2006)

Figur 3. Vinstandel i näringslivet

Anm: Uppgifterna för 2007-09 är Konjunkturinstitutets prognos.

Källa: Konjunkturinstitutet (2007)

Det nuvarande avtalssystemet

- Samordning baserad på industrins normerande roll
- Samstämmig forskning om att hög samordning leder till lägre genomsnittlig lönenivå och lägre arbetslöshet än branschvisa förhandlingar utan samordning

Men avtalssystemets fördelar har överskattats

1. Vilja att hålla tillbaka löneökningarna efter nittiotalskrisen hade manifesterats i vilket lönebildningssystem som helst
2. Starka tillbakahållande krafter pga bestående hög arbetslöshet
3. En stor portion **tur**
 - avtalen har i efterhand framstått som mer återhållsamma än när de slöts
 - oväntat hög produktivitetstillväxt har gett både högre reallöneökningar och större vinstökningar än väntat

Varför har den konkurrensutsatta industrin blivit normsättande?

- Den märkessättande sektorn ska vara känslig för löneökningar
- EFO-modell och Europaanorm
- Den tidigare ”fasta” växelkursen
 - högre kostnadsökningar än i omvärlden slår direkt på marknadsandelar, vinster och sysselsättning
 - höga löneökningar i hemmamarknadssektorer slår inte så hårt eftersom de lättare kan övervältras på priserna

Dagens förhållanden

- Inflationens mål och rörlig växelkurs
- I princip möjligt för tjänstesektorn att agera normsättare
 - tydliga negativa konsekvenser av för höga löneökningar
 - räntehöjningar slår direkt på efterfrågan på hemmamarknaden
 - mer **förutsägbara** konsekvenser än för den internationellt konkurrensutsatt industrin, eftersom växelkursen kan “hoppa omkring”

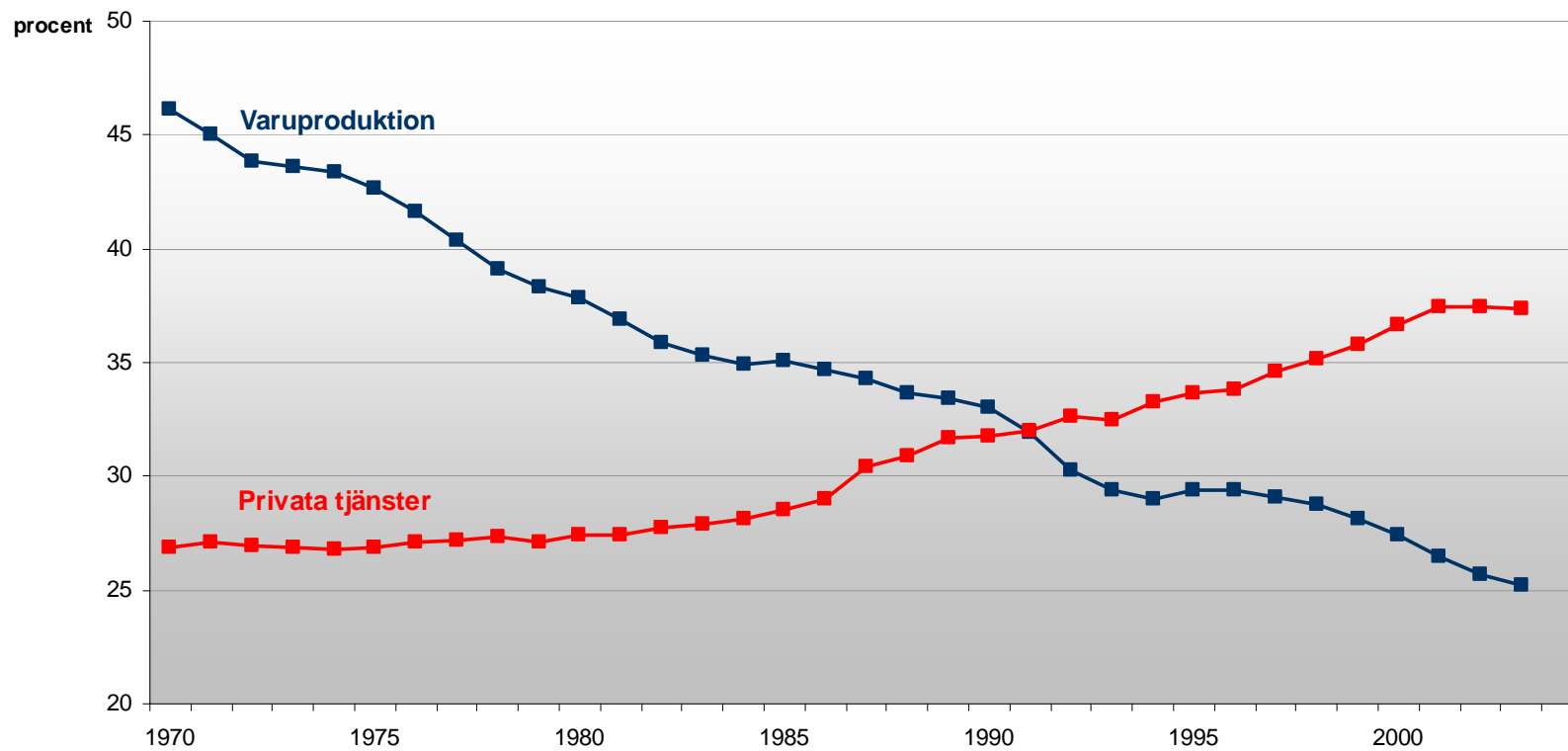
Ökad internationell kapitalrörlighet

- Arbetsgivarnas förhandlingsposition är särskilt stark i den internationellt konkurrensutsatta industrin, eftersom de kan flytta verksamheten utomlands
- **Men** detta innebär också att det inte spelar så stor roll för arbetsgivarna vad som händer med lönerna i Sverige

Sektorstorleken spelar roll

- Lättare få legitimitet för att en stor sektor ska vara normsättare
- Incitamenten för återhållsamhet i hemmamarknadssektorn blir större ju större sektorn är
 - större genomslag på KPI av löneökningar
 - starkare räntereaktioner från Riksbanken

Andelar av total sysselsättning

Möjliga utvecklingsvägar

- Avtalssystemet förblir ungefär som nu
 - några parter kommer alltid att vara missnöjda
- Är systemet långsiktigt hållbart om tjänstenäringarna känner sig ständigt förfördelade?
 - risk för att samordningen spricker permanent?
 - större inflytande för tjänstesektorn i normbildningen?
 - institutionella förändringar för att tjänstesektorn ska bli mer jämbördig part?

Svårt åstadkomma marknads-betingade förskjutningar av relativlönerna

- Löneökningar över avtal
- Högre löneökningar i senare slutna avtal

Hur kan relativlöneflexibiliteten öka?

1. Mer flexibel uppläggning där andra avtalsområden ibland kan gå före industrin
2. Behov av mer offentlig diskussion av hur olika förhållanden kan motivera olika höga löneolyft i olika sektorer
3. Öppningsklausuler

Behövs normbildning?

- Normer bildas alltid
- I ett decentraliserat och osynkroniserat system utgör den genomsnittliga löneökningstakten normen
 - förändringar i löneökningstakten tar tid
- I vårt och andra västeuropeiska system behövs normer
 - men systemet måste successivt anpassa sig till förändrade förhållanden
 - det betyder sannolikt större inflytande för tjänstesektorn